

альной і прафесійнай абмежаванасцю, перасекчы бар’еры, якія падзяляюць навуковую, мастацкую і штодзённую свядомасць...” [4, с. 152]. Аднак прадмет, на які ўсе так спадзяюцца, застаецца няўдзячна нявызначаным.

Пра цвёрдае замацаванне жанру ў літаратуразнаўстве сведчаць працы замежных вучоных. На працягу XX ст. даследаванні эсэ з’яўляліся ў Польшчы: “Rozważania o eszazimie” Borejsza J. (“Разважанні пра эсэізм”, 1938), “Informacje o eseju” A. Dobosz (“Інфармацыя пра эсэ”, 1958), “Sztuka eseju” E. Bieńkowska (“Мастацтва эсэ”, 1976); у ЗША: “The Field of the Essay” Ch. Whitmore (“Поле эсэ”, 1921), “Varieties of the essay. Traditional and modern” D. Drury (“Віды эсэ. Традыцыйныя і сучасныя”, 1968); “Elements of the essay” R. Scholes and C. Klaus (“Элементы эсэ”, 1969); у Англіі: “Kinds of Literature: Introduction to the Theory of Genres and Modes” A. Fowler (“Роды літаратуры: уводзіны ў тэорыю жанраў і відаў”, 1982), “Montaigne and Melancholy: the Wisdom of the Essay” Screech M. (“Мантэнь і меланхолія: мудрасць эсэ”, 1983), у Іспаніі: “Ensayo, genero dificil” J. Chabas (“Эсэ – цяжкі жанр”, 1934).

Інфармацыя, выкарыстаная ў жанры эсэ, заўсёды нясе на сабе вялікую сэнсавую нагрузку. Памеры жанру не дазваляюць “раскідвацца” словамі. Звесткі тут заўсёды актуальныя, максімальна сціснутыя, цікавыя, незвычайныя, каб выклікаць патэнцыйнага чытача на ўнутраны дыялог, развіць крытычнае мысленне і паспрыяць актыўнаму дзеянню. Эсэістыка Л. Рублеўскай – прыклад тэкстаў, якія, без абсалютнага намёку на дыдактычнасць, раскрываюць комплекс духоўна-эстэтычных каштоўнасцей, неабходных для ўсведамлення чалавеку.

Адзнакі інфарматыўнасці ўласцівыя кожнай з разнавіднасці эсэ. Аднак *інфарматыўнае эсэ* як асобны від існуе не ў кожнай літаратуры. Напрыклад, сярод даволі разгалінаванай сеткі разнавіднасцей англійскага эсэ такі від не сустракаецца; даследчык Я. Панькоў вылучае ў польскай эсэістыцы шэсць праблемна-тэматычных груп: гістарычную, літаратурную, эсэ пра мастацтва, палітычную, філасофскую і аўтабіяграфічную; але ва ўкраінскім і рускім літаратуразнаўстве інфарматыўнае эсэ развіваецца паспяхова. У беларускай літаратуры такая разнавіднасць жанру прадстаўлена ў творчасці Л. Рублеўскай.

Людміла Рублеўская – адна з самых папулярных літаратараў сучаснасці, пісьменніца, крытык, журналістка, блогерка, культурная аглядальніца газеты “СБ – Беларусь сёння”, кіраўніца суполкі маладых творцаў “Літаратурнае прадмесце”. Талент Л. Рублеўскай прызнаны і ў іншых краінах. Яе творы перакладзены на рускую, нямецкую, англійскую, французскую,

балгарскую, польскую і іншыя мовы. У 2004 г. за паралельны раман “Золата забытых магілаў” атрымала прэмію “Залаты апостраф”. А ў 2017 г. пісьменніца стала лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі за твор “Авантуры Пранціша Вырвіча, здрадніка і канфедэрата”. У свеце сучасных літаратурных тэндэнцый творчасць Л. Рублеўскай вылучаецца своеасаблівай далікатнасцю і назіральнасцю, чаму садзейнічае вопыт мастака-жывапісца. Характарызуючы прозу пісьменніцы, даследчыца А. Мельнікава заўважае, што “Л. Рублеўская надзвычай натуральная ў сваёй творчасці. Яна не высільваецца, каб падацца разумнай, эрудзіраванай, прадэманстраваць свой інтэлект. І таму творы яе атрымліваюцца вельмі арганічнымі, цэласнымі, і гэтыя талент, эрудыцыя, інтэлект адчуваюцца” [5, с. 45]. Амаль ва ўсіх творах пісьменніцы раскрываецца праблема захавання гістарычнай памяці.

У 2007 г. выйшла кніга “Шыпшына для пані” Л. Рублеўскай, якая складаецца з 10 раздзелаў, а ў жанравым плане ўяўляе сабой арганічнае спляценне вершаў і эсэ. У цэнтры ўвагі аўтара – вобраз саду, алюзія да біблейскага раю, вяртанне да першавобраза:

*Я прыйшла ў гэты сад – не быць,
А забыцца, як лёс ірвецца,
І разблытаць срэбную ніць,
На якой падвешана сэрца* [6, с. 5].

Сітуацыя разумення, але непрымання рэчаіснасці пазначана ўжо ў пачатку кнігі. А. Мельнікава заўважае, што “не толькі гераіні Л. Рублеўскай, але і яна сама ўсяляк намагаецца пазбегнуць жорсткай жыццёвай рэальнасці, усведамляючы разам з тым немагчымасць гэтага” [5, с. 50].

Даследуючы лінгвістычныя аспекты інфарматыўнасці жанру эсэ, А. Скурко прыходзіць да высновы, што “канстантнымі сродкамі выяўлення інфарматыўнай структуры эсэ з’яўляюцца: сентэнцыі, рытарычнае пытанне, параўнанні і антытэзы” [7]. Усе пералічаныя сродкі тэкстаўтваральныя ў эсэістыцы Л. Рублеўскай. Афарыстычнасць выказванняў адлюстроўвае аўтарскае ўяўленне наконт прадмета ў найбольш дзейнай, зразумелай, запамінальнай і кароткай форме, – лічыць А. Скурко. Варта адзначыць, што на першае месца ў творах Л. Рублеўскай выходзяць параўнанні ўсяго сусветнага з беларускім, нацыянальным; гістарычнага і старадаўняга – з сучасным.

Празаічны твор “Сад камянёў”, які адкрывае “садовы” цыкл, менавіта эсэістычны. Змест і форма цалкам адпавядаюць жанру. “Сад камянёў” – разнастайнае і багатае на факты інфармацыйнае паведамленне, дзе, на першы погляд, адсутнічаюць суб’ектыўнае аўтарскае мер-

каванне, доказнасць, пераканальнасць. Звесткі пра прыродны камень цікавыя і спазнавальныя, усебаковыя. Прыведзеныя аўтарам гістарычныя факты, а таксама высновы з уласных назіранняў не проста інфармуюць (гэтага абсалютна не дастаткова для мастацкага тэксту), а выклікаюць развагі, абуджаюць свядомасць, жаданне дзейнічаць. Л. Рублеўская заканчвае паведамленне філасафемай: “Храм нашае гісторыі – гэта проста камень” [6, с. 13]. Такім чынам, цікавая інфармацыя набывае глыбокі філасофскі сэнс і ператварае тэкст у інфарматыўнае эсэ.

“Сад скрыжаванняў” адрозніваецца меншай інфарматыўнасцю, але большай колькасцю ўласных назіранняў. Паведамленне канцэнтруецца на вобразе скрыжавання дарог, дзе асаблівае месца займае вакзал. У змесце выяўляецца выключная назіральнасць аўтара, засяроджана на пэўным аб’екце. “Сад скрыжавання”, як і папярэдні твор, завяршаецца філасафемай: “Але скрыжаванне дарог – гэта наша жыццё” [6, с. 35]. Разгляданы тэкст перш-наперш вылучаецца аб’ектыўнасцю. Аўтар не ставіць на мэце даказаць правільнасць уласнага меркавання, а прыводзіць шэраг назіранняў, пацверджаных жыццёвым досведам.

Пра духоўную накіраванасць “садовага цыкла” яскрава сведчыць эсэ “Сад храма”. Л. Рублеўскую перш за ўсё хвалюе лёс беларускага Храма. У гуманістычных развагах аўтара раскрываецца дваадзіная сутнасць чалавека: “Храмам ёсць і чалавек, бо ў ім жыве Бог... Але ж у чалавеку жыве і Звер. Храм і звярынец – спалучэнне, якое не абячае спакойнага жыцця” [6, с. 62]. У тэкст уключаны міні-апазданні, гістарычныя звесткі, успаміны, назіранні. Глыбокая філасофская думка, якая завяршае твор, – адметны кампазіцыйны элемент кожнага з празаічных тэкстаў зборніка.

Інтэлектуалізм, дасведчанасць, эрудыцыя аўтара яскрава выявіліся ў “Садзе агню”. Тонкія назіранні, глыбокае разуменне прадмета апісання, аналітычны характар аповеду робяць твор дынамічным і цікавым. “Вогненны” сад самы стракаты па напаўненні: *святы агонь, полымя, кастрышча, бог агню, самазапаленне, пірацкі агонь, вогненныя скульптуры, матыль-агнёўка, вогненны інстынкт, жыццё ў агні, агонь у крыві, агонь у крэматорыі, палымянае каханне, вогненны псеўданім, намаляваны агонь, паэт агню, вогненны вёскі, Вечны агонь, зніч, агонь чарнобыльскага рэактара...* Талент Л. Рублеўскай дазваляе зрабіць простае па форме і надзвычай моцнае па змесце абагульненне: “У крыві маёй радзімы дастаткова агню...” [6, с. 92]. Гэтая фраза спрыяе сапраўднаму інтэлектуальнаму выбуху ў чытача. Інфармацыйная аснова, закладзеная ў тэкс-

це, пасля абагульнення становіцца выключна важнай і незамяняльнай у далейшых развагах чытача.

У “Садзе папяровым” Л. Рублеўская выказвае меркаванні наконт бібліятэк і кніжных крамаў, каштоўнасці старых і новых кніг. Развагі пра рынак, гандаль, ацэненасць напаўняюць змест “Саду золата”.

“Сад раллі” – адзіны твор “садовага” цыкла, у якім назва не зусім адпавядае зместу. *Ралля* – сімвал урадлівасці – у тэксце заменена на *поле*. Сімволіка поля нясе ў сабе больш трагічнасці і безвыходнасці. Л. Рублеўская разважае над тым, як псіхалагічна поле фарміруе свядомасць чалавека. Аўтар робіць глыбокія філасофскія высновы: “Толькі ў полі чалавек адчувае сябе паспраўднаму самотным, бездапаможным. Ён адкрыты перад небам і перад іншым чалавекам” [6, с. 169]. Л. Рублеўская заўважае, што “для беларуса поле – смерць лесу” [6, с. 168]. Такое сцвярджанне характарызуе менталітэт нацыі.

Над пытаннем смерці, магчымасцямі тэатральнай сцэны і значэннем маскі разважае Л. Рублеўская ў “Садзе відачынства”. Культурна-гістарычныя факты складаюць фон дзеяння. Трагічная танальнасць аповеду прыводзіць да адпаведнага завяршэння – асэнсавання гістарычнага націску сучаснасці.

Перадапошняя эсэ з “садовага” цыкла прысвечана стыхіі вады. “Сад вады” раскрывае асноўную думку ўсіх твораў – адраджэнне і захаванне роднай зямлі. Разглядаючы сімвал вады з ўсіх бакоў, Л. Рублеўская звяртаецца да жывой і мёртвай вады з казак. Фантастычныя (чароўныя) уласцівасці стыхіі пісьменніца марыць выкарыстаць у дачыненні да Беларусі.

У апошнім інфарматыўным эсэ “Сад снегу” аўтарка паведамляе пра дваісты характар снегу. З аднаго боку – гэта чысціня і радасць, з іншага – сімвал смерці, лакмусавая папера, якая ўзмацняе жах крыві, адлюстроўвае гарадскую забруджанасць. Снег – медыум паміж зямлёй і іншасветам. Л. Рублеўская атаясамлівае “жыццё” снегу са шляхам героя “Адвечнай песні” Я. Купалы.

Своеасабліва выражаны ў інфарматыўных эсэ Л. Рублеўскай суб’ектыўнізм, уласцівы разгляданаму жанру. Так, шэраг аб’ектыўных рэальных фактаў утварае цэласную карціну. Але варта заўважыць, што выбар інфармацыі, паслядоўнасць выкладу і рэдкія, але трапныя сентэнцыі дапамагаюць выказаць схаваныя адносіны аўтара да аб’екта. У адносінах да структуры інфарматыўнага эсэ А. Скурко адзначае яшчэ адзін цікавы факт: “практычна кожная сэнсавая частка эсэ мае свой падтэкст. Гэтыя падтэксты ўзаемадзейнічаюць, супрацьпастаўляюцца адзін

аднаму, дапаўняюць адзін аднаго і тым самым ствараюць агульны, адзіны падтэкст усяго эсэ, які не зводзіцца да простаў механічнай сумы падтэкстаў асобных частак твора” [8].

Такім чынам, у кантэксце развіцця сучаснай беларускай эсэістыкі “садовы” цыкл Людмілы Рублеўскай – прыклад жанру інфарматыўнага эсэ, характэрныя рысы якога: максімальная інфарматыўнасць, схаваны суб’ектыўзм, моцная (на першы погляд адцягненыя, не звязаная з папярэдняй інфармацыяй) канцоўка, нешматлікія, але трапныя і накіраваныя на рэалізацыю асноўнай ідэі сентэнцыі, адсутнасць парадоксу ці філасофемы ў пачатку тэксту (толькі ў інфарматыўным эсэ гэтае месца займаюць цікавыя факты). Адрозненне інфарматыўнага эсэ – у своеасаблівым асэнсаванні аўтарам рэчаіснасці: тут філасофскія погляды выражаюцца праз прадметы і факты, якія эсэіст абірае для выказвання сваіх уяўленняў. Але, як адзначае С. Андраюк, “эсэ розных відаў і рознага характару тады маюць грамадскі сэнс і літаратурнае значэнне, калі за імі адчуваецца чалавек глыбокага розуму, чалавек і творца, надзелены талентам чалавечнасці, глыбокай духоўнасцю і адказнасцю за напісанае слова” [9, с. 34 – 35]. Менавіта таленавіта напісаныя творы Людмілы Рублеўскай можна лічыць арыенцірам для стварэння каштоўнай і духоўна багатай літаратуры.

Спіс літаратуры

1. **Кайда, Л.** Эссе: стилистический портрет / Л. Кайда. – М. : ФЛИНТА, 2008. – 98 с.
2. **Карасті, Р.** Жертвы обстоятельств / Р. Карасті // Звезда. – 1999. – № 3. – С. 212 – 227.
3. **Дурова, О.** Норвежское эссе 1960 – 1990-х годов: поэтика, проблематика, гносеологические перспективы жанра : дисс. ... доктора филол. наук : 10.01.10 / О. Дурова. – Краснодар, 2000. – 256 с.
4. **Эпштейн, М.** Законы свободного жанра / М. Эпштейн // Вопросы литературы – 1987. – № 7. – С. 120 – 161.
5. **Мельнікава, А.** Беларуская літаратура XX ст. у еўрапейскім кантэксце : курс лекцый. – Гомель : УА “ГДУ імя Ф. Скарыны”, 2007. – 126 с. – С. 45.
6. **Рублеўская, Л.** Шыпшына для пані : вершы і эсэ / Л. Рублеўская. – Мінск : Маст. літ., 2007. – 254 с.
7. **Скурко, Е.** Развитие информативной структуры английского эссе XVI – XX веков (опыт диахронического исследования) : 10.02.04 [Электронный ресурс] / Е. Скурко // Научная библиотека диссертаций и авторефератов. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/razvitie-informativnoi-struktury-angliiskogo-esse-xvi-xx-vekov-opyt-diakhronicheskogo-issled#ixzz2N8bumN4x>. – Дата доступа : 25.07.2017.
8. **Скурко, Е.** Особенности развития информативной структуры английского эссе [Электронный ресурс] / Е. Скурко // WEB-ресурс научно-практических конференций. II Межд. науч.-практ. интернет-конф. “Язык и межкультурная коммуникация” (28 – 29 ноября 2012 г.). – Режим доступа : http://www.confcontact.com/2012_11_28/7-skurko.htm. – Дата доступа : 25.07.2017.
9. **Андраюк, С.** Проза / С. Андраюк // Гісторыя беларускай літаратуры XX ст. : у 4 т. / рэдкал. : У. Гніламёдаў [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 2001 – 2004. – Т. 4, кн. 2 : 1986 – 2000. – С. 8 – 38.